"Torisme cultural occitan": d'una politica territoriala a una aisina de conscientizacion?

Sébastien Rayssac, Philippe Sour, Valerià Paül

▶ **To cite this version:**

Sébastien Rayssac, Philippe Sour, Valerià Paül. "Torisme cultural occitan": d'una politica territoriala a una aisina de conscientizacion?. Treballs de la Societat Catalana de Geografia, 2013, 75, pp.55-80. hal-00952091

HAL Id: hal-00952091

https://univ-tlse2.hal.science/hal-00952091

Submitted on 2 Jul 2016

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Treballs de la Societat Catalana de Geografia, núm. 75, juny 2013, p. 55-80
ISSN: 1133-2190 (ed. impresa); 2014-0037 (ed. digital)
URL: *http://revistes.iec.cat/index.php/TSCG*
DOI: 10.2436/20.3002.01.22

Torisme cultural occitan: d'una politica territoriala a una aisina de conscientizacion?[1]

Sébastien Rayssac
CERTOP (UMR-CNRS 5044) / ISTHIA
Universitat de Tolosa II - Lo Miralh
rayssac@univ-tlse2.fr

Philippe Sour
Mission Lenga e Cultura Occitanas
Conselh General de Tarn
philippe.sour@cg81.fr

Valerià Paül
Departamento de Xeografía
Universidade de Santiago de Compostela
v.paul.carril@usc.es

Resumit

Lo *torisme cultural occitan* es un concèpte emergent qu'estructura una politica publica a la fasa iniciala lançada pel Conselh general de Tarn (França). A partir d'una revision de concèptes teorics coma lo torisme lingüistic e d'una presentacion de la sociolingüistica francesa, aqueste article questiona la mesa en torisme de la lenga e de la cultura occitanas. Contra las idèas preconcebudas, d'estudis recents joslinhan una demanda sociala receptiva en la matèria. Aqueste article agís d'analisar las apevasons d'un projècte toristic e ne considerar las consequéncias pel desvelopament territorial. La reflexion mòstra que lo *torisme cultural occitan* pòt far tanben un otís de conscientizacion al servici de la promocion d'aquesta lenga.

Mots-claus: torisme cultural, lenga e cultura occitanas, politica territoriala publica, Tarn.

1. Mercejaments: Los autors tenèm a far lo merci a Muriel Vernières pel trabalh de traduccion.

Resum: ***"Turisme cultural occità": d'una política local a una eina de conscienciació?***

El *turisme cultural occità* és un concepte emergent que estructura una política pública en fase inicial impulsada pel Consell general del Tarn (França). A partir d'una revisió de conceptes teòrics tals com turisme lingüístic i d'una presentació de la sociolingüística francesa, aquest article examina l'ús turístic de la llengua i de la cultura occitanes. En contra de les idees preconcebudes, estudis recents subratllen una demanda social receptiva en la matèria. Aquest article pretén analitzar els fonaments d'un projecte turístic i considerar-ne les conseqüències en termes de desenvolupament territorial. La reflexió mostra que el *turisme cultural occità* pot igualment constituir una eina de conscienciació al servei de la promoció d'aquesta llengua.

Mots clau: turisme cultural, llengua i cultura occitanes, política local pública, Tarn.

Resumen: ***"Turismo cultural occitano": ¿de una política local a una herramienta de concienciación?***

El *turismo cultural occitano* es un concepto emergente que estructura una política pública en fase inicial impulsada por el Consejo General de Tarn (Francia). A partir de una revisión de conceptos teóricos tales como turismo lingüístico y de una presentación la sociolingüística francesa, este artículo examina el uso turístico de la lengua y de la cultura occitanas. En contra de las ideas preconcebidas, estudios recientes subrayan una demanda social receptiva en la materia. Este artículo pretende analizar los fundamentos de un proyecto turístico y considerar sus consecuencias en términos de desarrollo territorial. La reflexión muestra que el *turismo cultural occitano* puede igualmente constituir una herramienta de concienciación al servicio de la promoción de esta lengua.

Palabras clave: turismo cultural, lengua y cultura occitanas, política local pública, Tarn.

Résumé: ***"Tourisme culturel occitan": d'une politique territoriale à un outil de conscientisation?***

Le *tourisme culturel occitan* est un concept émergent qui structure une politique publique en phase initiale impulsée par le Conseil général du Tarn (France). A partir de la mobilisation de concepts théoriques tel que le tourisme linguistique et d'une présentation de la sociolinguistique française, cet article interroge la mise en tourisme de la langue et de la culture occitanes. Contrairement aux idées reçues, de récentes études soulignent une demande sociale réceptive en la matière. Cet article vise à analyser les fondements d'un projet touristique et envisage ses conséquences en termes de développement territorial. La réflexion montre que le *tourisme culturel occitan* peut également constituer un outil de conscientisation au service de la promotion de cette langue.

Mots-clés: tourisme culturel, langue et culture occitanes, politique territoriale publique, Tarn.

Abstract: ***"Occitan Cultural Tourism": from Local Policy to Conciousness-Raising Tool?***

Occitan cultural tourism is an emerging concept organising a public policy driven by the General Council of Tarn (France) in its early phase. Departing from a review of theo-

retical concepts such as language tourism and a presentation of sociolinguistics in France, this paper examines the promotion of Occitan language and culture for tourism purposes. Contrary to common belief, recent studies have highlighted that there is a receptive social demand in this field. This paper tries to analyse the basis of this tourism initiative and to consider its impact in regional development terms. The reflections show that *Occitan cultural tourism* might also act as a tool to raise awareness for the promotion of the Occitan language.

Keywords: cultural tourism, Occitan language and culture, local public policy, Tarn.

* * *

1. Introduccion

"Dins la lengo un mistèri, un vièi tresor s'atrovo" (Mistral, 1889). Lenga literària dins Euròpa tota al sègle XII^en^ demèrces l'influéncia dels trobadors, l'occitan se tròba duèi classat demest las lengas en dangièr seriós d'escantiment. De fach, après una longa passa de marginalizacion, entre que se tirès de l'escrich oficial jusca que se matès d'un biais cèrt dins son usatge oral, l'occitan dapasset a perdudas sas foncions lingüisticas. Aquesta lenga çaquelà totjorn suscita l'interès emai l'estacament d'una part de la populacion locala. Los darrièrs resultats de las enquistas sociolingüisticas sus las percepcions de l'occitan confirman lo desir dels ciutadans de veire la lenga servada. En mai, lo mond entrevistats tenon per de politicas publicas de promocion e de valorizacion de l'occitan. Presenta dins uèch regions francesas e d'unes territòris en Itàlia e Catalonha, la lenga d'òc s'impausa duèi dins lo debat public, tant e tan plan qu'òm coneis una institutionnalizacion de politicas culturalas occitanas.

L'occitan fa traça tanben dins l'espaci public. Testimòni inescafable de l'istòria, la toponimia sembla duèi desvelar sos secrets al mond, pel bilingüisme dins la senhaletica mai que mai. L'oralitat es pas de manca, qu'a Tolosa las estacions del metrò se dison ara en occitan. Aquelas especificitats socioculturalas associadas a de marcas identitàrias fòrtas fan de l'occitan una ressorga culturala vertadièra que pel passat se requerissiá pas gaire emai se desvalorizava. Per çò que van contra l'uniformizacion culturala traçada per un pan de la mondialization, las lengas minoradas[2] semblan duèi de ressorgas inesperadas que fondan los projèctes toristics.

Dins aqueste anar, lo "torisme cultural occitan" es un concèpte novèl qu'estructura una politica territoriala naissenta e lançada pel Conselh general de

2. Dins aqueste article, l'apròcha privilegiada dempuèi la sociolingüistica visa de destriar las *lengas minoritàrias* de las *lengas minoradas*. De fach, las unas son las lengas que per opausicion a las que se parlan dins lo monde, an un nombre modèste de locutors; autrament dich, la màger part de las 5.000 lengas environ presentas a l'escala internacionala (Crystal, 2003), son de lengas minoritàrias. Per contra, las lengas minoradas son de lengas que venon o que son vengudas minoritàrias dins un territòri donat, a causa dels conflictes amb la lenga dominanta, associada de costuma a l'aparelh poderós de l'Estat.

Tarn. *Politica territoriala* se referís en França a totas las politicas elaboradas per las autoritats localas, despartamentalas e regionalas, quala que ne siá la tematica (sociala, economica, toristica, eca.). Per contra, en Catalonha e en Espanha, una *politica territoriala* a un usatge pus restrench, generalament associat a l'amainatjament del territòri, a l'encòp per totas las accions o operacions ligadas a l'organizacion de l'espaci (infrastructuras, planificacion, equipaments, eca.) mas tanben per las accions en ligam amb la gestion d'aqueste espaci (politica de la montanha, de la coësion territoriala, eca.).

Lo "torisme cultural occitan" pòt far una aisina de conscientizacion al servici d'aquesta lenga regionala.[3] A partir d'un trabalh d'enquista,[4] aqueste article questiona la mesa en torisme de la lenga e de la cultura occitanas. La partida 2 vòl precisar lo camp estudiat en caracterizant la relacion complèxa entre torisme e lengas, tot en privilegiant l'apròcha basada sus la ressorga culturala que fonda lo projècte toristic. La partida 3 questiona la politica lingüistica de la França; ací s'agís de soscar a l'evolucion estatutària de las lengas regionalas per fin de comprene melhor las logicas qu'an menat a ne far de lengas en dangièr d'escantiment. N'es aital per la lenga occitana, que duèi es a se pèrdre après un long camin de marginalizacion que s'estudiarà dins la partida 4 e permetrà de metre en question las representacions novèlas favorablas a l'occitan. Enfin, las doas partidas pus darrièras questionan lo "torisme cultural occitan": lai s'agís de descriptar un projècte toristic (partida 5) e sas consequéncias eventualas sus la societat locala e mai enlà en matèria de desvelopament territorial (conclusion).

2. Torisme e lengas: una relacion complèxa

La relacion entre torisme e lengas sembla evidenta mas se revèla mai complèxa dins l'analisi. Una primièra apròcha centrada sul torisme permet d'estudiar aquesta relacion d'una part, en considerant la lenga coma una especificitat que lo toriste aurà afar amb ela del temps del sojorn et d'autra part, en iden-

3. Aqueste emplec del tèrme *lenga regionala* es ligat al quadre politic francés (Sibille, 2000). De fach, dins aqueste estudi, se consideran coma talas, totas las lengas istoricament parladas sus una part del territòri de França metropolitana, estant que d'unas lengas coma lo catalan o lo flamand an un estatut de lenga nacionala de l'autre costat de la frontièra. Segon la Carta europenca de las lengas regionalas o minoritàrias: "L'adjectiu *regional* concernís las lengas parladas dins una partida limitada del territòri d'un Estat, que d'alhors i pòdon èsser parlada per la majoritat dels ciutadans" (Conseil de l'Europe, 2000, p. 7). Se deu reténer dins aqueste punt la complexitat de las denominacions *majoritari* e *minoritari* en sociolingüistica (v. nòta n° 2).

4. Aquesta cèrca s'engatgèt en 2010 dins l'encastre d'un partenariat entre lo Conselh general de Tarn e l'Universitat de Tolosa II - Lo Miralh sus la tematica del Torisme Cultural Occitan (TCO). Las donadas de l'enquista venon de tres sorgas complementàrias: l'observacion participanta dins l'encastre del grop de trabalh TCO (v. partida 5); una tièra d'entretens mièg-directius amb d'actors publics, privats e associatius ligats a-n-aquesta politica; amai l'analisi dels tèxtes oficials (comptes renduts, rapòrts et esquèma de desvelopament) e del caractari toristic (brocaduras) rapòrt a-n-aquesta politica. Enfin, aqueste article es d'un trabalh collaboratiu que duèi s'inscriu dins l'encastre d'un programa de recèrca qu'associa los tres autors de l'article: *Les hauts lieux du tourisme en Midi-Pyrénées. Dispositifs de valorisation et organisation des territoires touristiques*, que lo cercaire coordenador n'es Sébastien Rayssac.

tificant la lenga coma la motivacion principala del desplaçament toristic. Lo projècte toristic pòt constituïr una segonda apròcha per comprene la relacion entre torisme e lengas. Dins aquesta accepcion, la lenga se pòt considerar coma una ressorga territoriala, aicí culturala, requesida dins l'encastre d'un projècte toristic.

2.1. Las lengas al còr de l'experiéncia toristica

Per Amirou (2000, p. 64), lo torisme "es la cultura, la curiositat, l'enveja de se cultivar, una apeténcia estetica, tanben, la quita expression de "torisme cultural", es per d'unes aspèctes, pleonastica".[5] Per son desplaçament e la causida del territòri visitat, lo torista se pòt trobar directament o indirectament en contacte amb una lenga familhièra o mai luènha. Per consequent, l'experiéncia toristica pòt miralhar mai d'un biais de far, de cercar de parlar la lenga juscas a ne fa pas cas. Que doblidèssem pas "lo torista es –plan sovent– un visitaire pressat qu'estima mai los monuments que non pas los èstres umans" (Todorov, 1992, p. 453). Sols, sas rasons e sos desirs, amai son sistèma de representacions l'encitaràn a parlar una lenga pendent son sojorn toristic. De fach, "lo besonh fondamental de s'escapar se pòt manifestar jos la forma de motius pus especifics, tant e tan plan que ne resulta d'esquèmas d'interaccions particulièrs en foncion del gra que diferentas destinacions i pòdon respondre, o semblan poder respondre a-n-aquestes diferents besonhs" (Pearce, 1993, p. 232). De las qualques frasas-claus culhidas pel guida toristic als ensenhaments dispensats abans de partir, lo torista se freta a d'especificitats sociolingüisticas ligadas al territòri visitat. D'alhors, los quites luòcs son lo rebat d'una cultura e d'una istòria marcats per una lenga o una endevenéncia d'influéncias sociolingüisticas.

La lenga pòt èsser tanben la causa de la mobilitat toristica. D'efièch, son tantes e maites los toristas que causisson una destinacion per fin d'aprene una lenga. A l'escala internacionala, aquestes toristas s'aparentan al *torisme lingüistic*, qu'en França dison *séjours linguistiques*. Dins lo monde anglo-saxon, dison mai generalament *language learning tourism*. Per joslinhar que la dimension lingüistica pren lo pas sul sojorn toristic, d'unes autors emplegan lo concèpte de *tourilinguisme*.

Per tan nombrosas que siagan la òbras sul tèma del torisme lingüistic, notem que se perpausa plan paucas de definicions per çò especific d'aquesta activitat. Apiejat sus un desplaçament fòra lo luòc de vida costumièr, amb un albergament sovent especific e de despensas toristicas, aquesta forma de torisme a per amira mai que mai d'aprene una lenga e ven possible d'aprene amb une immersion dins lo país d'acuèlh. "Las activitats que realizan las personas pendent lors viatges e sojorns fòra los sitis diferents de lor environament costumièr per

5. Las citacions totas son reviradas en occitan. La revirada es de nos.

un periòde de temps consecutiu inferior a un an, per tal de far una immersion lingüistica dins una lenga autra que la de lor environament natural" (Turespaña, 2008, p. 11).

De fach, l'aprendissatge se bòrna pas als ensenhaments de lengas. "Lo torisme linguistic compren la possibilitat de s'immergir dins un environament estrangièr, en s'expausant a diferentas experiéncias culturalas, istoricas e naturalas, tot en aumentant e en desvelopant simultanèament sas coneissenças e competéncias lingüisticas, e aital en enrichissent çò que seriá estat simplament una experiéncia de viatge normala, *toristica* de gaire" (Correia, 2011, p. 10). L'experiéncia toristica deu ajudar a la formacion del locutor en lo confrontant a un environament especific, que permet de conéisser e comprene la cultura pròpia de la lenga ensenhada (Yarymowich, 2003).

A-n-aqueste prepaus, planes d'estudis cèrcan de comprene melhor la demanda de sojorns lingüistics. Valcárcel (2010) estudièt dètz *bonnes pratiques* del torisme lingüistic dins l'encastre de la metodologia de *benchmarking* (Castro *et al*., 2011) e joslinhèt los succèsses dels produches que jonhon corses de lengas a mantunas activitats culturalas coma francés e vin (Lengadòc), francés e balneoterapia (Auvèrnha), anglés e rugbí (Anglatèrra) aimai espanhòl e flamenco (Andalosia).

Se l'ensemble d'aqueles articles miran puslèu la compreneson de la demanda que non pas l'analisi de l'ofèrta, totjorn son ligats a las *grandes langues* o fòrça majoritàrias, que dins lo monde, son de las mai sollicitadas. Se retendrà l'anglés e l'espanhòl, dins una mesura mendra, lo francés e l'allemand, e çò pus novèl, lo chinés, l'arab e lo portugués. Aqueste apprendissatge de las *grandes langues* e lor difusion a l'escala internacionala, dins las activitats economicas mai que mai (Valle e Villa, 2006) contribuïsson a n'assolidar la primautat. D'unas derivas se mençonan que mai rapòrt al torisme, e se parlariá de mercandizacion de las lengas (Piller *et al.*, 2010; del Valle e Villa, 2006; Yarymowich, 2003). De qué ne vira de las lengas minoritàrias? Farián un efièch menaça sul torisme, o ajudarián a far plaça per las lengas minoradas?

2.2. Lengas e projèctes toristics: l'activacion de las ressorgas culturalas

Proveseire d'images ideals (Cazes, 1992), lo torisme demòra una industria potenta que pòt representar una menaça per las lengas minoritàrias e minoradas. L'exemple de la Galícia es dels pus parlaires. Valcárcel e Santos (1997) an descrich cossí lo desvelopament del torisme en campanha aviá fach dintrar e difusar l'espanhòl amai aculturada pauc a pauc la populacion galiciana. D'efièch, l'acuèlh en giste rural implica una *negociacion* subtila al nivèl de la lenga entre lo visitat et le visitaire. Aqueste dialòg s'es enrengat mai que mai en favor de la lenga dels visitaires, implicitament tenguda per portar prestigi e ressorgas economicas. Fàcia la lenga autoctòna que dapasset se despreciava –lo galician aicí– l'espanhòl s'identifiquèt coma *lenga utila*. Dins aqueste sens, "lo castilhan,

coma lenga de prestigi renfortís sa pausicion demèrces lo torisme" (Santos, 1999, p. 160).

Lo cas de la Galícia permet atanben de relevar las dècas del *marketing* e de la promocion toristica. Dins aquesta escasença, Valcárcel e Santos (1997, p. 93) an mostrat que lo procediment "restrenh al folclorisme las particularitats lingüisticas". Lo galician se redusís a qualques dires tipics ligats a la gastronomia, la dança o d'unas costumas, e finalament sembla pas plan requesit. Pièger, pòt semblar un *obstacle*, que contribuïs a complicar lo rencontre amb lo visitaire. De fach, d'unes professionals del torisme semblan mancar de practica en espanhòl e la lenga mairala –lo galician aicí– agrevariá lo problèma.

Atanben, aicí se pausa la question centrala de las politicas publicas e de lors articulacions al nivèl lingüistic e toristic. Un messatge doble pòt ateunar las menaças sus las lengas minoritàrias: lo primièr, cap als toristas, tend a los assabentar sus las especificitats sociolingüisticas del territòri visitat; lo segond, cap als autoctòns e als professionals del torisme, tend a una presa de consciéncia de la richessa e del potencial de la lenga parlada que pòrta pèira a l'originalitat de l'experiéncia toristica viscuda.

Pus cap d'originalitat per contra quand lo projècte toristic s'apièja sus qualquas ressorgas emblematicas del territòri –lo bastit monumental mai que mai– et daissa de costat de particularitats lingüisticas e culturalas. Dins lo procediment, la *patrimonializacion selectiva* (Santos, 1999, p. 159) pòt semblar una menaça per las lengas minoritàrias o minoradas.

A contrario, lo torisme pòt far mòstra d'una lenga amai la far valer. Lo contèxt galés, aicí, pòt fa lum. Los residents que parlan anglés e/o galés an respondut en massa que los "toristas devon èsser mai conscients de l'importància de la lenga per la subrevivéncia de la cultura galesa" (Prentice e Hudson, 1993, p. 302). Dins aquesta amira, las agéncias governamentalas del País de Galas an requesida la lenga galesa, identificada aicí coma ressorga culturala que permet de se destriar dins la promocion de la destinacion galesa sul mercat britanic e internacional (Phillips e Thomas, 2001; Pritchard e Morgan, 2001; Prentice e Hudson, 1993).

En mai, lo torisme fa a l'encòp figura de *salvador* (Prentice e Hudson, 1993, p. 298); baste que lo procediment de construccion e de mesa en valor de la ressorga territoriala, aicí culturala, se faga dins lo respècte de l'integritat del patrimòni viu e en ligam amb lo mond del país. "Per donar una definicion de la *ressorga territoriala*, conven de raprochar aquesta nocion del concèpte de territòri, amb son evolucion e son apropriacion per las societats localas. Aital, cada territòri ten de potencialitats que las societats localas (e lors subjèctes) an la capacitat d'elaborar e de reconéisser dins l'encastre de projèctes. Aital, las societats localas reconeisson d'unes objèctes del territòri [...] coma utiles e susceptibles d'èsser meses en valor. Dins aqueste processús de constructibilitat, aqueles objèctes de territòri ganhan una valor

reala e pus solament potenciala, la de la ressorga territoriala" (Rayssac, 2007, p. 100). Segon Rayssac (2007), los procediments de definicion de la ressorga territoriala comprenon sièis fasas: la del reconéisser, la del connéisser, la de l'avalorar, la del dire lo projècte, la del far, amai la del reïnvestir per reïnterpretar.

Demest los objèctes bastits amb intencion sus de compausantas materialas e/o idealas (Corrado, 2004; Gumuchian e Pecqueur, 2004), una lenga se pòt far ressorga culturala al còr d'un projècte de desvelopament local mai que mai fondat sul torisme. Una lenga fa un element intangible ligat a una cultura e a de coneissenças produchas a-n-un moment istoric precís e a d'endreches especifics. Joslinhem atanben, que lo procediment de bastir e valorizar la ressorga culturala dins l'encastre d'un projècte toristic es enregat per un grope d'actors que vòlon aténher un objectiu. Una lenga pòt èsser reïnvestida pels actors d'un projècte toristic, que tornarà far créisser l'interès per aquesta ressorga e favorizar, qual sap, una presa de consciéncia identitària (Ascher, 1984).

Pel cas de las lengas minoradas, l'activacion de las ressorgas dichas culturalas e lors valorizacions toristicas, fan pròva sens cap de dobte d'un cambiament social (v. partida 4) associat a un procediment portat per d'actors (v. partida 5) desiroses de reafirmir las especificitats de lengas e de culturas que plan sovent se marginalizèron (v. partida 3) al punt que lor quita subrevida ne s'amenaçès.

3. La politica lingüistica de França: una impausicion pluriseculària del monolingüisme estatal

La lenga et la cultura occitanas fan una ressorga culturala que la poténcia publica pòt requesir. Aqueste camp dels possibles s'apièja duèi sus la territorializacion de las politicas publicas. Mas aquestas evolucions non saurián far doblidar una istòria mai complèxa ligada a de sègles d'intervencion de l'estat qu'an menat al monolingüisme françés al detriment de las lengas regionalas de França, a l'image de l'occitan. Mantunas lengas son istoricament parladas sus l'actual territòri metropolitan de França (Fernández Rei, 2007, p. 492; fig. 1). En tot, nòu *lengas*, dont sièis romanas (lengas o domènis lingüistics istorics) e quatre non romanas.

Cossí que siá, la question de las lengas e dels dialèctes en França es pas causa simpla amai a menat a planas controvèrsias. De fach, "res empacha pas un dialècte de venir lenga novèla" (Fernández Rei, 2007, p. 478), sens que los critèris tradicionalament mençonats –distància lingüistica *objectiva*, compreneson entre locutors, la tradicion istorica, eca.– siagan pas jamai conclusents per aquò. Lo cas de l'occitan, que nos interessa que mai dins aquesta reflexion, joslinha plan la complexitat de la question. A l'epòca medievala, dins lo sud de la França de duèi,

Figura 1. Carta dels domènis lingüistics de França

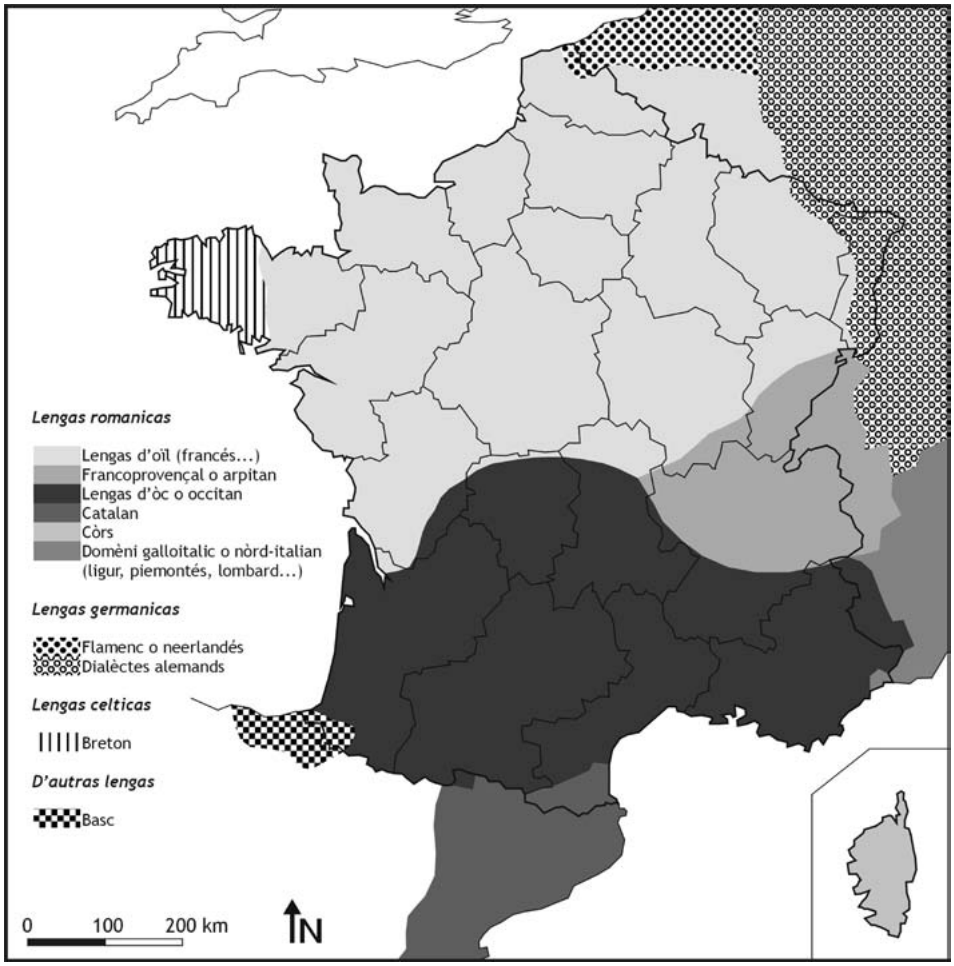

Sorgas: Fernández Rei (2007, p. 493) e mantunas mapas lingüisticas[6]

los trobadors escrivián dins un *koinè*[7] qu'èra pas precisament un dels dialèctes parlats dins aqueste domèni lingüistic (Gargallo, 1989, p. 198 i 1996, p. 58); de sòrta que se'n pòt deduïre qu'existissiá una presa de consciéncia ligada a una unitat lingüistica de "l'occitan" (las virguetas son intencionalas), mas encara i aviá pas de denominacion unenca per aquesta lenga: *lenga romana*, *lemosi*, *proensal*, *gascon*, eca. (Alén, 2006, p. 28; Gargallo, 1996, p. 58-59).

6. Cartas consultadas (12.2012) suls sites que seguisson: *http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/monde/langues_de_France.htm*; *http://www.lexilogos.com/france_carte_dialectes.htm*; *http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dd/Dialetti_parlati_in_Italia.png*; *http://www.fristoria.ch/mod/resource/view.php?id=285* i *http://www.ethnologue.com/map/ADFR*.

7. *Langue koinè* designa tota varianta comuna e modèla d'una lenga, normalament formada a partir de divèrses dialèctes d'aquesta lenga.

A l'epòca modèrna, las denominacions apevadas sus de regions se son generalizadas, pr'exemple, per l'occitan podèm mençonar lo gascon, lo provençal o lo lengadocien, tot d'un còp associats a la denominacion "*patois* / patés / patoès", que s'es emplegat en França tota. Lo mot *patois* designa, amb una volontat pejorativa evidenta, las varietats lingüisticas que se podián pas assimilar al francés estandard (Alén, 2006, p. 29). Gargallo (1989, p. 194-195) resumís l'idèa de *patois* coma una "denominacion pejorativa e indistincta per tota modalitat lingüistica mai o mens diferenta del francés culte o oficial". Per consequent, la denominacion *occitan* es recenta de fach, e remònta a las annadas 1970 (Alén, 2006, p. 30; Gargallo, 1996, p. 59), dins la mesura ont aparéis coma un *nom novèl* (Posner, 1998, p. 240).

3.1. De lengas veïculàrias a las lengas minoradas: l'evolucion estatutària de las lengas regionalas del sègle XVI^en^ al sègle XX^en^

Segon Jung e Urvoas (2012), al sègle XVI^en^, solament 1% de la populacion parlavan françés: las lengas regionalas èran lengas de comunicacion e d'escambis economics al cada jorn. Al jorn de duèi, lo francés es la sola lenga oficiala de la Republica coma estipulat dins l'article 2 de la Constitucion francesa. Aqueste cambiament radical de situacion es d'una istòria especificament francesa que farà de las lengas regionalas quora de victimas corollàrias, quora de ciblas clarament identificadas dins lo procediment d'uniformizacion culturala e d'egemonia lingüistica impulsat tre lo sègle **XVI**^en^ (Sour, 1998, p. 20).

L'ordonància de Villers-Cotterêts fondarà en 1539 l'exclusivitat del francés dins la redaccion dels documents relatius a la vida publica. Lo francés ven aital lenga oficiala de la justícia e de l'administracion, en luòc e plaça del latin. Las lengas regionalas s'enrengan alara dins un processús de marginalizacion de l'esfèra publica.

Pendent la primièra fasa de la Revolucion francesa (1789-1792), se lo françés tend a se far *lenga federala*, s'endeven amb las autras lengas mairalas parladas en França (Perrot, 1997). I aurà un borroladís en 1793, quand los caps jacobins[8] consideraràn que los ideals revolucionaris son incompatibles amb d'autras lengas que lo francés. La Revolucion marcarà la consciéncia collectiva francesa juscas a duèi en erigissent en principis republicans de prejutjats que volián desvalorar las lengas regionalas, e a los associar a d'antipatriotisme. Quatrevint-dètz ans pus tard, las leis escolàrias de Jules Ferry (1881-1882) rendan l'ensenhament obligatòri jusca tretze ans e instauran l'emplec exclusiu de la lenga francesa a l'escòla. Otra l'aspècte positiu de l'ensenhament a gràtis e

8. A l'origina, lo *jacobinisme* es une doctrina politica que defend en França la sobeiranetat populària e l'indivisibilitat de la Republica. Ten son nom del Club des Jacobins que los membres s'èran establits pendent la Revolucion francesa dins l'ancian convent dels Jacobins a París. Lo mot *jacobinisme* designa duèi una doctrina que tend e organizar lo poder d'un biais centralizat sul plan administratiu e politic e qu'afirma mai que mai l'exclusivitat e l'egemonia d'una sola lenga d'Estat.

obligatòri per totes, aquelas leis permetràn d'utilizar l'escolarizacion massiva per plegar la populacion tota a l'usatge del francés.

Malgrat d'unas *resisténcias* localas, lo processús de marginalizacion de las lengas e culturas regionalas per l'escòla primària faguèt son òbra als sègles XIX^en^ e XX^en^. S'apièjava sus dos aspèctes principals: la desvaloracion de las lengas regionalas dichas *patois* amb la defensa de las emplegar al dintre de l'escòla; amai la punicion e l'umiliacion dels escolans qu'aviá parladas las lengas regionalas dins l'escòla. Aquestas marcas volián far nàisser "un sentiment de vergonha e de culpabilitat cò l'escolan pres en fauta e l'incitar, un còp vengut adulte, a transmetre pas la lenga als enfants seus" (Jung e Urvoas, 2012, p. 21). L'interiorizacion de la desvalorizacion lingüistica e de l'umiliacion culturala pels quites locutors de las lengas regionalas serà mai que mai la causa que tomben. Per consequent, la transmission intergeneracionala de las lengas regionalas s'arrestarà dins la primièra mitat del sègle XX^en^, assolidarà la substitucion lingüistica que, indefectiblament, mena las lengas regionalas en dangièr de s'escantir.

3.2. De la rompedura de la transmission intergeneracionala al dangièr d'escantiment: la subrevida de las lengas minoradas al sègle XX^en^

L'ereitatge de la pensada jacobina de la Revolucion francesa e de l'educacion anti-*patois* de la III^na^ Republica contribuïrà a crear un environament politic majoritarament ostil a las lengas regionalas pendent el sègle XX^en^. Dins aqueste contèxt, las qualquas iniciativas politicas en favor de las lengas regionalas trairàn mal. Aital, l'adopcion en 1951 de la lei Deixonne "relativa a l'ensenhament de las lengas e dialèctes locals" se coneisserà pas de gaire: s'agís d'un ensenhament non obligatòri limitat a doas oras setmanièras. Lo discors de Lorient prononciat en març de 1981 pel futur President François Mitterrand (1981-1995) se còpa vertadièrament de l'ideologia jacobina dominanta: "es indigne de la França que regete sas richessas, que siá lo país d'Euròpa pus darrièr a refusar a sas compausantas los dreches culturals elementaris reconescuts dins las convencions internacionalas […]. Lo temps es vengut d'un estatut de las lengas e culturas de França que lor reconeisserà una existéncia reala" (Jung e Urvoas, 2012, p. 37).

Las leis de decentralizacion de 1982 et 1983 e las circulàrias aferentas faràn dintrar las lengas regionalas dins los mediàs publics radiofonics e televisuals e lor conferiràn un estatut especific al sen de l'educacion. La lei d'orientacion sus l'educacion del 12 de julhet de 1989 confirmís que la formacion "pòt compréne un ensenhament de las lengas e culturas regionalas".

Çaquelà, las annadas 1990 se caracterizan per una estagnacion del processús de reconeissença de las lengas regionalas, mai que mai a causa del cambiament de l'article 2 de la Constitucion per lai precisar que lo francés es *la lenga de la Republica.* Aqueste cambiament voliá contrar l'egemonia de l'anglés, lo Conselh d'Estat e lo Conselh Constitucional se serviràn puèi d'aqueste article 2 d'un biais desfavorable a las lengas regionalas mai que mai per contrar lo processús de ra-

Figura 2. Airal lingüistic e division dialectala de l'occitan

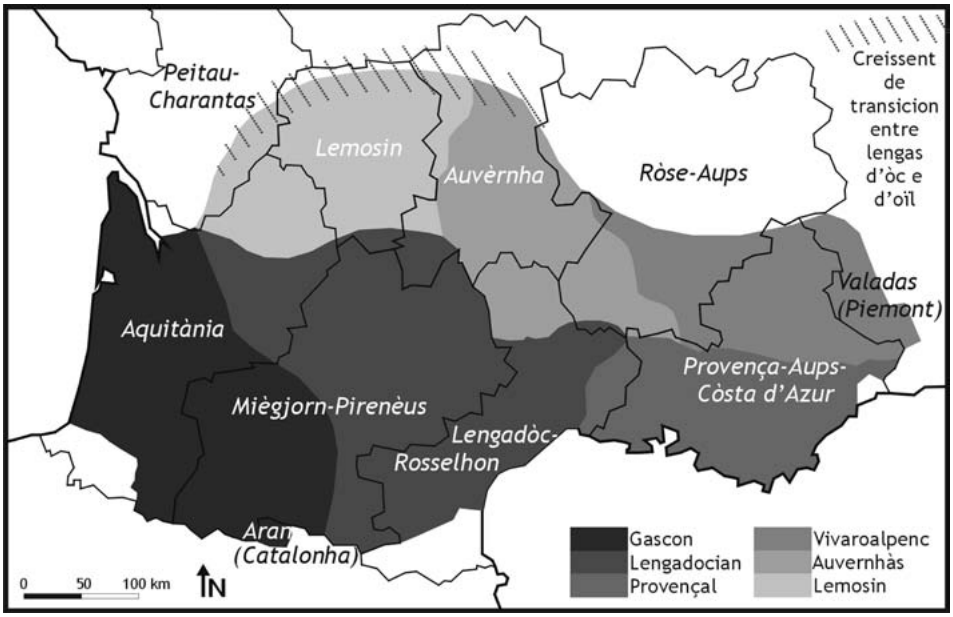

Sorgas: *Atlàs interactiu de l'intonacion de l'occitan*[9] e sorgas de la fig. 1

tificacion per la França de la Carta europenca de las lengas regionalas ou minoritàrias (adoptada en 1992 pel Conselh de l'Euròpa). Los darrièrs presidents (Jacques Chirac, 1995-2007, e Nicolas Sarkozy, 2007-2012) s'opausèron a la ratificacion d'aquesta Carta europenca de las lengas regionalas o minoritàrias, la Constitucion se revisèt çaquelà en 2008 per precisar que "las lengas regionalas son del patrimòni de França" (article 75-1), mas sens jamai cambiar l'article 2. La question de l'estatut de las lengas regionalas en França demòra complèxa: d'interrogacions perduran rapòrt al biais de las aparar juridicament e als actors institucionals competents per assegurar lor promocion dins la vida publica.

4. L'occitan: cap a de representacions novèlas

Cal precisar qu'en França, l'airal lingüistic occitan ten mai de trenta despartaments dins tot o una partida de uèch regions administrativas del sud (fig. 2). L'occitan se parla atanben en Itàlia dins qualquas valadas de l'oèst del Piemont italian (conescudas coma Valadas), Guardia Piemontese/La Gàrdia (comuna de la region de Calàbria, Itàlia), amai en Catalonha (en Val d'Aran), que i aprofita l'estatut de lenga oficiala. Los territòris de cultura occitana comptan 15,5 milions d'abitants e, segon las chifras oficialas, environ un milion de lo-

9. *http://prosodia.upf.edu/atlasintonacion/occitan/mapa.html* (consultada 8.5.2013).

cutors en comptant las personas que tenon la lenga per transmission intergeneracionala, d'un sol parent o dels dos (Héran *et al.*, 2002, p. 2).

4.1. L'occitan n'es un de millenàri: de la lenga literària europenca a la lenga regionala minoritària

A costat de las autras lengas romanas, l'occitan es plan una lenga, aquí a l'escrich dins des tèxtes literaris o non tre l'an 1000 environ. Tre lo sègle XII^en^, lo movement literari e filosofic dels Trobadors, escrivans e artistas que compausan en occitan, treslusís dins Euròpa tota e fa nàisser la poësia lirica europenca. Parlada dins las corts europencas mai bèlas, l'occitan serà lenga de cultura dins Euròpa tota al sègle XII^en^. Tre lo sègle XIII^en^, l'occitan s'emplega coma lenga scientifica. "Als sègles XIV^en^ e XV^en^, l'usatge de l'occitan, concurrement al latin, es corrent dins totes los domènis de l'escrich" (Caubet *et al.*, 2002, p. 18). A l'epòca medievala, l'occitan èra donc una lenga que teniá totas las foncions lingüisticas, amb lo latin de còps.

L'impausicion del francés coma lenga administrativa oficiala se fa al quite moment que l'occitan es a mand de suplantar definitivament lo latin coma lenga escricha usuala. L'ordonància de Villers-Cotterêts (1539) enrega ainsi lo processús de *desclassament diglossic*, que "representa lo passatge d'un estat que l'occitan i ocupa totas las foncions que pòt ocupar una lenga a-n-aqueste d'una lenga subordonada a una autra: la lenga *nauta* alara es lo francés que servís pels registres socialament valorats (administracion, educacion, etc.) e l'occitan, d'ara en davant desclassat, [...] reservat als registres considerats coma los pus *basses* (oralitat, racontes, contes, eca.)" (Lieutard, *s.d.*).

Après las leis Ferry, l'interdiccion e la desvalorizacion de l'occitan a l'escòla menaràn los locutors a un sentiment de vergonha dintrada que la passaràn pas pus als mainatges apuèi la lenga que se ditz 'inferiora', aquel *patois,* causa de semonça e d'umiliacion. Aquesta autocensura romprà la transmission intergeneracionala de l'occitan al lendeman de la Segonda Guèrra mondiala et legitimarà per las generacions que venon lo desinterès per aqueste *dialècte* vist coma una entrava a l'ascencion sociala.

Pel primièr còp dins l'istòria millenària de la lenga occitana, la darrièra generacion dels locutors natius es per s'escantir. Aicí se parla de "fin de la substitucion lingüistica" (Alén, 1999, p. 315). En França, la transmission familhala de la lenga d'òc es a de nivèls plan fèbles e confirma lo classament d'aquesta lenga per l'UNESCO (2003) "en dangièr seriós d'escantiment". A-n-aqueste prepaus, l'enquista de l'INSEE de 1999 es la sola basa de donadas oficiala e nacionala, que permet d'evaluar la dimension quantitativa de la practica de las lengas regionalas presentas en França (Alén, 2006; Héran *et al.*, 2002). Sens suspresa, los resultats fan pròva d'un monolingüisme absolut de gaire e d'una transmission intergeneracionala de las lengas a de nivèls plan fèbles –a costat del francés– e que fan mòstra en sociolingüistica d'un fenomèna plan conescut: "la mòrt de las lengas" (Crystal, 2003; Junyent, 1992).

4.2. L'occitan: d'una lenga que perís a una cultura alternativa que tòrna nàisser

Se la transmission intergeneracionala tend a far de l'occitan una lenga en "perdicion", cal çaquelà aportar d'unas nuanças, tan del punt de vista de sa practica que de las mudacions que conéis aquesta cultura.

Observat dempuèi França, la Val d'Aran fa duèi un illòt vertadièr per l'occitan. Maldespièch sa situacion geografica al còr dels Pirenèus e a la broa de l'airal lingüistic de l'occitan, la Val d'Aran es lo sol territòri que l'occitan i es reconescut coma lenga oficiala; en mai, dempuèi 2006, l'estatut oficial de l'occitan s'est espandit a Catalonha tota: "Era lengua occitana, denominada aranés en Aran, ei era lengua pròpria d'aguest territòri e ei oficiau en Catalonha" (art. 6.5, Estatut d'Autonomia de la Catalonha, 2006). En 2010, lo Parlament de Catalonha aprovèt la lei sus l'occitan per desvelopar l'estatut novèl de l'occitan en Catalonha;[10] pr'aquò l'aplicacion n'es contrada en partida pel recors del govèrnament espanhòl al Tribunal Constitucional, dins la passa conflictuala entre las institucions catalana et espanhòla sus d'unes dorsièrs. En matèria de reconeissença oficiala e de vitalitat, la Val d'Aran se pòt considerar coma una excepcion dins l'airal lingüistic de l'occitan (Fernández Rei, 2007; Gargallo, 1999). D'unes autors parlan quitament de *comunautat lingüistica isolada* per çò que la Val d'Aran representariá duèi lo sol territòri que l'occitan i demòrariá lenga parlada e viva (Gonzàlez Planas, 2002). Del punt de vista sociolingüistic, los estudis recents mòstran que l'aranés aprofita una percepcion excellenta d'autant que s'es sachut impausar aquestas decennias passadas dins l'administracion mai que mai (locala e de la valada)[11] e dins lo monde cultural (Gonzàlez Planas, 2002). Çaquelà, sa coneissença e son usatge al cada jorn son pas tan corrents. D'alhors, la primièra lenga parlada de Val d'Aran (amb 10.056 abitants en 2012) demòra l'espanhòl (taula 1).

Gargallo (1999) examinèt aital las estapas principalas de la normalizacion de l'aranés, finalament resolguda amb una legislacion favorabla a l'occitan. "Amb las annadas, e amb l'introduccion de l'aranés dins l'ensenhament, a aumentat lo sentiment d'appartenéncia a una entitat culturala mai bèla coma Occitània, e gausariam dire que la Val d'Aran es venguda, d'un biais, un centre de difusion cultural associat a-n-aquesta idèa occitana" (Gonzàlez Planas, 2002, p. 86).

Se l'Estat francés maganha a enregar d'accions significativas en aqueste sens, sembla qu'arribe de representacions novèlas que duèi an un agach mai tolerant e progressiste sus las lengas regionalas. De fach, l'immensa majoritat dels Miègjorn-Pirenencs e Aquitans estiman que "l'occitan es un signe de dobertura"

10. Lei 35/2010, deth 1 d'octobre, der occitan, aranés en Aran.

11. L'Aran a un estatut especial en Catalonha, amb una autonomia de mantuns nivèls gerits pel Conselh Generau d'Aran (administracion de la valada). Aquesta lei especiala d'Aran data de 1990 e dempuèi l'Estatut de 2006, mantunas negociacions se son dubèrtas per aprovar una novèla lei d'Aran.

Taula 1. Lenga pus primièra, d'identificacion e d'usatge costumièr en Val d'Aran (populacion de mai de 15 ans, 2008)

	Lenga iniciala		**Lenga d'identificacion**		**Lenga costumièra**	
	milierats de personas	%	milierats de personas	%	milierats de personas	%
Aranés	1,9	22,4	2,3	27,1	2,0	23,4
Catalan	1,2	14,6	1,3	15,0	1,3	16,0
Castelhan	3,1	37,3	3,0	36,0	3,2	38,0
Galèc	0,5	5,6				
Lengas autras	1,2	14,5	1,2	14,5	1,0	11,8
Combinasons de lengas autras					0,8	9,1
Total	**8,4**	**100**	**8,4**	**100**	**8,4**	**100**

Sorga: Institut d'Estadística de Catalunya (2009, p. 157)

(taula 2). Esparnhats per las semonças e las situacions diglossicas, semblariá que se portès un agach mens complexat e cargat de prejutjats sus l'occitan. E mai las personas enquistadas siagan plan majoritarament non occitanofònas,[12] desiran una proteccion per la diversitat culturala e lingüistica que veson coma un patrimòni de servar.

Malgrat lo processús de marginalizacion de la vida publica e de desvaloracion menat pel poder central envèrs las lengas regionalas, los Franceses i tenon totjorn, coma ba mòstran dins cada region, las diferentas enquistas menadas dempuèi vint ans. Alén (1999) per sa part a plan mostrat aqueste cambiament d'agach sus l'occitan, a partir d'enquistas fachas dins les annadas 1990 per la Region Lengadòc-Rosselhon. Los resultats de las darrièras enquistas en Miègjorn-Pirenèus e en Aquitània confirman atanben aquelas percepcions novèlas que l'occitan i sembla mai presat (taula 2).[13] Segon Alén (1999, 2006), aqueste cambiament progressiu d'agach se conéis atanben a l'emplec plan mens frequent de la nocion de *patois* per la populacion, que de mai en mai designa "l'occitan" coma una lenga, d'alhors las enquistas en Miègjorn-Pirenèus e en Aquitània confirman l'usatge del mot *patois.*

Una granda majoritat dels respondents de Miègjorn-Pirenèus afirman que los symbòls e la lenga regionala pòdon servir a valorizar los produches regionals (taula 2), aital mòstran un estacament fòrt dels ciutadans a la lenga d'òc. Un estacament que pòt trobar un resson amb las recentas iniciativas portadas per qualquas collectivitats territorialas francesas mai que mai per la valorizacion toristica de las lengas e culturas regionalas.

12. Las personas enquistadas que se consideran capablas de parlar l'occitan sens dificultat o pro per téner una convèrsa simpla son en Miègjorn-Pirenèus pel 12% e en Aquitània pel 9%.

13. En Aquitània, qualques comunas de Gironda e Òlt e Garona se son tiradas de l'enquista, coma de comunas de tradicion basca en Pirenèus-Atlantics.

Taula 2. Usatges et percepcions de l'occitan

	Miègjorn-Pirenèus (2010)	**Aquitània** (2008)
Fa partida del patrimòni nòstre la lenga occitana?	93%	89%
La disparicion de las lengas regionalas fariá una pèrda culturala per la França e las regions?	90%	90%
Cresètz interessant de servar/manténer l'occitan?	74%	82%
A vòstre avís, apréne l'occitan fa mòstra de replec o de dobertura? (% de respondents dobertura)	72%	74%
Diriatz qu'i tenètz a l'occitan?	57%	47%
Fa partida de vòstra identitat la cultura occitana?	49%	57%
Se vei d'unes produches que i a escrich dessús de mots en occitan o de symbòls coma la crotz occitana. Pensatz qu'es una iniciativa interessanta per valorizar los produches regionals?	89%	–

Sorgas: Région Midi-Pyrénées (2010) e Région Aquitaine (2009)

Figura 3. Localizacion del despartament de Tarn en Miègjorn-Pirenèus

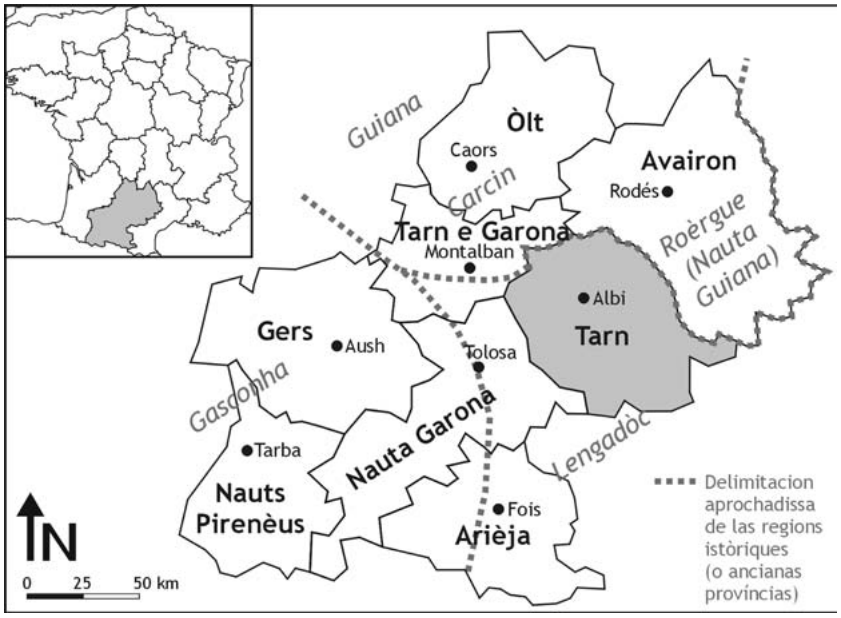

5. *Torisme cultural occitan*: descriptatge d'una iniciativa dins Tarn

Au còr del domèni lingüistic de l'occitan, lo despartament de Tarn (fig. 3), sa collectivitat mai que mai (lo Conselh general), es al cap duèi dins los procediments que vòlon tornar pensar la plaça e lo ròtle de l'occitan dins los di-

ferents sectors de la vida publica. Aquesta institucionalizacion de la politica culturala occitana s'inscriu donc dins una dinamica de cambiament social que se coneis que jamai a las iniciativas portadas per d'unas collectivitats territorialas de l'airal geografic occitan. La singularitat de nòstre biais tend a descriptar lo processús d'elaboracion d'una iniciativa publica partenariala dins lo domèni del torisme e fondada sus la lenga e la cultura occitanas. Delà d'especificitats localas qu'esclaira l'estudi d'aqueste projècte, es plan lo sistèma d'actors en preséncia, los partenariats creats tan coma los biaisses d'accion privilegiats que s'abordaràn dins aquesta partida. Per consequent, lo *torisme cultural occitan* se deu pensar coma un concèpte-fondason d'una politica territoriala naissenta que se declina en diferents aisses d'intervencion.

5.1. Genèsi de la politica territoriala tarnesa en matèria de *torisme cultural occitan*

A costat de l'excepcion aranesa, los procediments recentament engatjats en França cap a l'institucionalizacion de la question occitana pareisson plan tardièrs. L'apròcha sembla renovelada çaquelà e marca una ruptura amb las decennias passadas. De fach, l'institucionalizacion permet de despolitizar e despassionar la tematica de l'occitan juscas ara enganada dins d'embolhs ideologics.

Pendent la segonda mitat del sègle XX[en], las associacions foguèron forçadas de gerir solas un sector cultural abandonat pels poders publics. Aqueste vuòge institucional faguèt que poguès sortir de conflictes inter-associatius e interpersonals menats per de divergéncias sus las accions prioritàrias a menar per sauvar la cultura occitana. Per çò que pemet de se destriar fàcia lo torisme uniformizat de massa, lo *torisme cultural occitan* es una tèrra nòva, una "mina d'òc" vertadièra, pauc investida duscas ara e que los quites Occitanistas ne volguèron pas a moment donat: lo movement occitan *Volèm viure al païs* placardava dins las annadas 1980 las afichas amb escrich dessús: *Torista, atencion, aicí siás en Occitania.*

Figura 4. Torisme e movement occitan: de decennias d'incompreneson

Sorga: Mediatèca interegionala occitana: *http://www.locirdoc.fr/* (consultada 23.1.2013)

L'activitat toristica èra sentida per una part dels militants occitanistas coma un element que fasiá ganhar l'uniformizacion culturala en creant una dependéncia del territòri a-n-un sector especific. Paradoxalament, duèi es lo sector toristic que sembla identificat coma ajuda possibla per sauvar la cultura occitana en la valorizant, per afortir l'especificitat e l'atirament del territòri. A l'escart dels interèsses privats o antagonistas, las politicas territorialas en matèria de cultura occitana semblan duèi menadas per l'interès general per fin de porgir un servici public que responde a la demanda ciutadana.

Dins lo Despartament de Tarn, aquesta politica s'est estructurada demèrces un processús que ligava reflexion estrategica, consultacion dels actors locals, dotacion d'otisses d'analisi e mesa en òbra de partenariats institucionals, amb los moments-claus que seguisson:

- creacion en novembre de 2008 de la mission "Lenga e cultura occitanas" encargada d'estructurar una politica de sauvagarda e de promocion de la cultura occitana dins lo Despartament;
- nomenacion d'un Conselhièr general encargat de la politica lingüistica occitana;
- realizacion d'un "Estat dels luòcs sus la lenga e la cultura occitanas dins Tarn" en junh de 2009;
- consultacion dels actors associatius tarneses per las "Assisas Despartamentalas de la cultura occitana" en novembre de 2009;
- "Enquista sociolingüistica sus las percepcions de l'occitan pels ciutadans tarneses" en genièr de 2010;
- e enfin l'elaboracion d'un "Esquèma Despartamental de Desvelopament de l'Occitan 2012-2018" (Conseil général du Tarn, 2012a) portat per l'Assemblada despartamentala[14] lo 21 de junh de 2012, fixant los objectius e las modalitats operatòrias per integrar l'occitan dins los diferents sectors de la vida publica (coma l'ensenhament, l'economia, lo torisme, las arts, la cultura, la solidaritat e los mediàs).

En ligam amb aqueste document precisem qu'es atanben dins lo sector economic e toristic que la collectivitat territoriala a decidit de menar d'experimentacions apiejadas sus la valorizacion de la lenga e la cultura occitanas. L'estat dels luòcs (Conseil général du Tarn, 2009) a lançada l'idèa que l'occitan podiá far un atot de mai dins un contèxte de crisi economica. De fach, lo torisme es pas esparnhat per la conjonctura: la tendéncia es d'acorchir lo temps dels sojorns e de causir d'anar pas tan luènh; çaquelà, lo desir d'evasion e de cambiament demòra intacte e explica que las especificitats culturalas, localas mai que mai, son plan recercadas pels toristas. D'alhors, lo primièr bacin de practica toristica de Tarn ven de la Region Miègjorn-Pirenèus amb los 29% de la practica totala (Comité Départemental de Tourisme du Tarn, 2011). Pr'aquò, pels 86% dels Miègjorn-pirenencs "l'istòria, la lenga e la cultura oc-

14. L'Assemblada despartamentala se compausa dels conselhièrs generals, cadun representant son canton.

citanas contribuïsson a valorar las activitats toristicas" (Région Midi-Pyrénées, 2010, p. 69).

Fòrt d'aqueles constats, e dins l'encastre de la politica publica partenariala menada amb las autras collectivitats territorialas de la region, lo Conselh general de Tarn causiguèt en genièr de 2010 de far despartament-pilòta en Miègjorn-Pirenèus pel desvelopament economic e toristic apevat sus la ressorga culturala occitana. L'adesion ciutadana, los agents dels Oficis de Torisme e dels Sindicats d'Iniciativas (OTSI) de Tarn l'an confirmada tanplan. Questionats dins un estudi comandat en mai de 2011 pel Conseil général du Tarn (2011b), los 80% d'entre eles se diguèron favorables a l'integracion de l'occitan dins lors activitats toristicas a doas condicions: d'une part que lo procediment fosquès coordenat dins lo despartament pel Conselh general e lo Comitat Despartamental de Torisme de Tarn e d'autra part, que de documents pedagogics e de formacions professionalas sul patrimòni occitan lor foguèsson porgits. Lo crosament de las donadas chifradas raport a la cultura occitana e las activitats toristicas menèt lo Conselh general de Tarn a far sortir le concèpte de *torisme cultural occitan* en 2011 e a endralhar una politica experimentala en la matèria.

5.2. Lo *torisme cultural occitan* o lo processús d'activacion de la ressorga territoriala

Lançada per la collectivitat despartamentala (Conseil général du Tarn, 2011b), aquesta politica de desvelopament toristic apevat sus la lenga e la cultura occitanas ven d'un trabalh de maduracion junch a un procediment partenarial (intra/infra-despartamentalas) amb d'actors del monde institucional, economic, associatiu e universitari. Aquesta collectivitat territoriala pilòta dos grops de trabalh.

Lo primièr a l'escala de la region Miègjorn-Pirenèus: creat en genièr de 2010 al sen del *Conselh de Desvelopament de la lenga e la cultura occitanas en Miègjorn-Pirenèus*, le grop regional "Economia, torisme e occitan"[15] rassembla mai que mai d'actors institucionals encargats d'estudiar las accions possiblas per far dintrar la cultura occitana dins lo sector economic.

En complement d'aqueste grop de reflexion regional e per fin de menar de procediments experimentals, lo Conselh general de Tarn montèt en febrièr de 2012 un grop de trabalh tecnic especific de Tarn. Dich *torisme cultural occitan* (TCO),[16] aqueste grop de prospectiva (Conseil général du Tarn,

15. Membres del grop "Economia, torisme e occitan": Conselhs generals de Tarn, Gèrs e de Nauts-Pirenèus; Region Miègjorn-Pirenèus; Direccion Regionala de l'Alimentacion de l'Agricultura e de la Forèst; Conselh Economic, Social e Environamental Regional; Institut d'Estudis Occitans; Institut Superior del Torisme de l'Ostalariá e de l'Alimentacion de l'Universitat de Tolosa II.

16. Membres del grop de trabalh tecnic *Torisme cultural occitan*: Associacions culturalas e artisticas occitanas; Associacion dels guidas-interprètas de Tarn; Crambas de comèrci e d'industria de Tarn e de Miègjorn-Pirenèus; Comitat Despartamental de Torisme de Tarn; Conselh general de Tarn; Institut Superior del Torisme de l'Ostalariá e de l'Alimentacion de l'Universitat de Tolosa II; Tarn Reservacion Torisme.

2012c) e intersectorial a per vocacion de concebre e testar sul territòri tarnés d'aisinas de desvelopament e de produches toristics aissats sus la ressorga culturala occitana.

Las reflexions menadas dins aqueles grops amai las experimentacions dins Tarn son un "laboratòri d'idèas" que permet dins un segond temps, lo transfèrt de coneissenças e de bonas practicas alprèp de las collectivitats territorialas de Miègjorn-Pirenèus que desiran dispausar d'un mòde operatòri institucional en matèria de desvelopament economic et toristic ligat a la cultura occitana. Aital, lo Conselh general de Tarn faguèt dos rapòrts (Conseil général du Tarn, 2011a, 2012b) sus aquesta tematica que foguèron adoptats en febrièr de 2011 e julhet de 2012 pel *Conselh de Desvelopament de la lenga e la cultura occitanas en Miègjorn-Pirenèus* que se ditz tanben *Amassada*.

Per consequent, l'emergéncia del concèpte de *torisme cultural occitan* traduïs un processús de definicion d'una ressorga territoriala (Rayssac, 2007, p. 103), qu'a per fasa primièra, la reconeissença de las potencialitats endogènas del territòri. Quand lo Conselh general de Tarn (al cap) causiguèt de s'apiejar sus la lenga e la cultura occitanas per lançar una politica de desvelopament toristic local, un primièr trabalh foguèt de cambiar l'agach sus l'occitan. L'istòria, la lenga e la cultura occitanas an existit per de bon mas se son pas vistas dins los libres d'istòria oficials. Convencir los iniciats de l'utilitat de mobilizar aqueste *patrimòni* viu a de fins toristicas, foguèt tan plan determinant coma de far prene consciéncia d'una paradòxa als pus novelaris: aquesta istòria millenària –que per d'unes fa patrimòni– se pòt tornar revelar e venir un atot de modernitat.

Lo *torisme cultural occitan* fa apèl tanben a une dobla dimension de la cultura occitana: d'una part, un pan istoric que s'enrasiga dins de sègles d'existéncia (istòria, tradicions, saupre-far, arquitectura, legendas, eca.) e un pan contemporan fan mòstra de l'evolucion d'una cultura que pòt assegurar duèi lo ròtle de palanca devèrs d'autras lengas latinas. Conéisser aquesta dualitat favoriza un diagnostic partetjat entre los diferents actors del projècte e permet de conciliar imperatius economics e sauvagarda culturala. Dins lo cadre de la formulacion del projècte, lo *torisme cultural occitan* permet aital als professionals del torisme de diversificar lor ofèrta en marcant una particularitat territoriala (fig. 5).

Dins aquesta amira, mantunas accions se son enregadas dejà amb los diferents membres del grop TCO. D'en d'abòrd, un trabalh d'inventari –que s'afina– per tal de repertoriar l'estat de la coneissença sul sicut: descripcion e declinason de la ressorga culturala (recensament de las sorgas disponiblas e identificacion de las especificitats per site); identificacion de las iniciativas individualas e/o collectivas mai que mai vengudas del monde socioprofessional (valorizacion de l'occitan per de produches e lor commercializacion); cèrca de procediments similaris en França e a l'estrangièr.

Figura 5. Sojorn toristic occitan dins Tarn prepausat a la practica catalana

Sorga: Conseil général du Tarn e Comité Départemental de Tourisme du Tarn (2012)

Braç armat del Conselh general en matèria de torisme, lo Comitat Despartamental de Torisme de Tarn (CDT) pren en carga dins un segond temps, las accions mai que mai per la comunicacion toristica e la comercializacion d'una ofèrta naissenta e complementària: dintrada de paginas sul patrimòni occitan dins las brocaduras[17] promocionalas despartamentalas; creacion d'une pagina oèb[18] consagrada a l'occitan sul site internet del CDT; inscripcion de procediments raport a l'occitan dins le *Schéma de développement et le Plan de marketing touristique du Tarn 2012-2014* amai dins *Destination Tarn-Le Guide des interventions du Conseil général du Tarn 2012*; difusion pel micromercat e lo Salon Internacional del Torisme a Barcelona en 2012 de plaquetas bilingüas occitan-catalan (fig. 5) qu'ofrisson de sojorns toristics sul tèma del patrimòni occitan dins Tarn. La proximitat lingüistica e culturala entre Occitans e Catalans es sorga d'escambis economics e toristics que las doas regions los pòdon aprofitar d'un costat de l'autre dels Pirenèus.

Enfin, se fa dins un tresen temps tot un trabalh de sensibilizacion amb d'accions cap a mantuns actors: formacions dels professionals del torisme tarnés (institucionals, socioprofessionals, actors privats e associatius) al patrimòni occitan amb mai que mai l'organizacion de jornadas de formacion e l'edicion d'un libret (fig. 6); rencontre amb los mediàs franceses e estrangièrs catalans mai que mai[19] per fin d'ensajar los produches toristics e d'in-

17. *Cf.* a las brocaduras: *Le Tarn en poche*, *Les itinéraires Tarn* e lo *Dossier de presse annuel.*

18. *http://www.tourisme-tarn.com/fr/territoires/j-adopte-le-caractere-tarnais/une-ame-occitane* (consultada 8.5.2013).

19. Lo produch toristic occitan prepausat al mercat catalan se testèt alprèp dels mediàs catalans los 14, 15 e 16 de novembre de 2012.

Figura 6. Libret de sensibilizacion sus lo torisme cultural occitan

Sorga: Rayssac e Sour (2013)

teragir sul procediment engatjat (Bonaventura, 2012). Lo libret (Rayssac e Sour, 2013) es sortit en abrial de 2013 e a per vocacion de sensibilizar los actors del torisme tarnés a-n-aquesta politica territoriala e mai enlà a l'istòria e a l'actualitat de la cultura occitana. Aital presenta lo patrimòni occitan de 17 sites toristics tarneses, los testimònis de 13 actors, una bilbiografia detalhada e de ligams utiles.

6. Conclusion

Ensenhada en Itàlia, en Alemanha, en Espanha, en America e dins doas universitats de Japon, l'occitan vendriá duèi en França, l'apanatge de qualqu'unes: los ainats, las familhas que tenon de velhada la transmission, o los qualques erudits que pòrtan coneissenças e sabers. Figura nostalgica dels temps passats per d'unes, la lenga d'òc poiriá tornar ganhar de locutors e aital cambiar son camin de declin dempuèi de sègles?

Cap de lenga mòrta, aicí la lenga mairala a facha plaça a la lenga minoritària e minorada. Rompre lo processús de desvalorizacion impulsat per de politicas organizadas, aquí segur lo ròtle novèl assignat a la poténcia publica. Lo respècte de la diversitat culturala es tanben una demanda de l'Euròpa e de las instàncias internacionalas, un atot cognitiu per las generacions novèlas e un dever moral per la *Patria dels dreches de l'òme* (sic) que decentament pòt pas refusar los

dreches pus elementaris a sas compausantas culturalas territorialas. En despassant lo debat retrograda sus la ierarquia de las lengas, cossí se poiriá pretendre encara al sègle XXI^en^ que d'unas culturas foguèsson superioras e que d'autras, jutjadas inferioras, agèsson pas d'interès nimai lo drech de viure?

Çò que los poders publics an deroït en França, eles sols, es a dire, l'Estat e las collectivitats territorialas, son a biais per lo reactivar. Aquò implica de menar una politica volontarista e concertada que permete a las collectivitats de gerir lo dorsièr en se dotant dels servicis competents encargats de la politica culturala occitana. Pauc de collectivitats territorialas son dotadas duèi de missions especificament cargadas sauvagardar e promòure la lenga e la cultura occitanas. A l'escala de las uèch regions concernidas, aquelas prerogativas, pòdon evolüir, jos quinas formas e a quinas escalas territorialas?

L'estacament creissent dels ciutadans a l'occitan, se truca encara a d'unes prejutjats e al substrat jacobin. Amb los 89% de Mièjorn-Pirenencs qu'afirman que los symbòls e la lenga regionala pòdon servir a valorizar los produches regionals e los 86% qu'estiman favorabla la dintrada de l'occitan dins lo sector toristic, lo torisme cultural occitan contribuïs çaquelà a respondre a la demanda ciutadana e economica. Aquesta iniciativa ajuda a la mesa en malhum e a l'interconnexion dels actors culturals e economics que duscas alara trabalhavan pas ensemble. Se vei aquí que poncha, lo ròtle determinant que pòt téner una collectivitat territoriala que vòl far endevenir los interèsses economics dels unes amb las preocupacions culturalas dels autres tot en gardant per objectiu de renfortir l'atirament del territòri e l'estabilizacion de sos emplecs. En faguent de tal biais que l'occitan siá valor aponduda pels professionals del torisme e que las activitats economicas socializen e legitimen la valorizacion de la cultura occitana, una question fondamentala se pausa: l'occitan caldriá que foguès util per aver lo drech d'existir?

Lo torisme cultural occitan es atanben una formidabla escasença per enregar de partenariats interterritorials (en França) e transfrontalièrs, amb Catalonha mai que mai e son enclava occitana Val d'Aran. Mai enlà, aquesta iniciativa pòt metre en avant una cultura comuna en despassant los particularismes locals e en mostrant qu'es a se recompausar. Per tombar pas dins la trapanèla de la folclorizacion tan descridada dins lo sector toristic, lo processús de construccion e de mesa en valor de la ressorga territoriala se deu far en tenguet de velhat: resumir pas l'occitan a qualquas especificitats o luòcs comuns per dire de respondre a las quistas toristicas, e crear las condicions favorablas per una difusion larga d'aquesta iniciativa e de son apropriacion per las societats localas. Car es ben a partir d'aquesta reconeissença per l'ensemble de la societat locala que la lenga e la cultura occitanas se poiràn erigir coma patrimòni immaterial requesit dins l'encastre d'un projècte toristic qu'i s'endevenon tradicion e modernitat, cultura e economia, local e internacional.

Mai enlà, aqueste article a mençonada una relacion especifica entre torisme e lenga. De fach, aicí es ben de la valorizacion toristica e de la sensibilizacion a la lenga e la cultura occitanas, que pòdon venir, enfin, la descobèrta e la

pratica d'aquesta lenga. En soma, lo torisme cultural occitan coma aisina de presa de consciéncia.

Referéncias

Alén, Mª Carme (1999). "Do *patois* ó *occitano*: datos para un novo milenio", dins: Francisco Fernández Rei; Antón Santamarina [ed.]. *Estudios de sociolingüística románica. Linguas e variedades minorizadas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, p. 303-318.

– (2006). "Algunas consideraciones sociolingüísticas sobre dos lenguas minoritarias: el occitano y el asturiano". *Lletres Asturianes* [Uviéu], núm. 91, p. 25-37.

Amirou, Rachid (2000). "Imaginaire du tourisme culturel", dins: Rachid Amirou; Philippe Bachimon [ed.]. *Le tourisme local*. París: L'Harmattan, p. 61-70.

Ascher, François (1984). *Tourisme. Sociétés transnationales et identités culturelles*. París: UNESCO.

Bonaventura, Daniel (2012). "Tres dies al País d'Oc". *Diari de Girona* [Girona], 2.12.2012, p. 8-10.

Castro, Belén; Montserrat Iglesias; María José Piñeira; Valerià Paül (2011). "Benchmarking of tourism products and implementation in Galicia". *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation* [Leiria], núm. 2(1), p. 117-136.

Caubet, Dominique; Salem Chaker; Jean Sibille (2002). *Codification des langues de France*. París: L'Harmattan.

Cazes, Georges (1992). *Fondements pour une géographie du tourisme et des loisirs*. París: Bréal.

Comité Départemental de Tourisme du Tarn (2011). *Synthèse bilan touristique – Année 2010*. Albi: Comité Départemental de Tourisme du Tarn.

Conseil de l'Europe (2000). *Charte européenne des langues régionales ou minoritaires*. Strasbourg: Conseil de l'Europe.

Conseil Général du Tarn (2009). *Etat des lieux "La langue et la culture occitane dans le département du Tarn"*. Albi: Conseil général du Tarn.

– (2011a). *Les modalités de développement du label "oc per l'occitan"*. Albi: Conseil général du Tarn.

– (2011b). *Le développement de l'attractivité touristique du territoire tarnais basé sur la valorisation de la culture occitane*. Albi: Conseil général du Tarn. Rapòrt d'estagi d'Anaïs Tressols – Mission "culture occitane".

– (2012a). *Schéma Départemental de Développement de l'Occitan 2012-2018*. Albi: Conseil général du Tarn.

– (2012b). *Second rapport du groupe "Economie et Culture Occitane"*. Albi/Tolosa: Amassada Midi-Pyrénées.

– (2012c). *Le tourisme culturel occitan dans le Tarn: genèse d'une politique novatrice*. Albi: Conseil général du Tarn. Rapòrt d'estagi d'Anaïs Tressols – Mission "culture occitane".

Corrado, Federica (2004). "Vers un concept opératoire: la ressource territoriale". *Montagnes Méditerranéennes* [Grenoble], núm. 20, p. 21-24.

Correia, Maisa (2011). *Youth Tourism in South Africa: The Case of Language Travel*. Johannesburg: University of the Witwatersrand. Tèsi de mastèr. *http://wiredspace.wits.ac.za/bitstream/handle/10539/10451/Maisa%20Correia_YTravel%20in%20South%20Africa_Language%20Travel.docx.pdf?sequence=2* (consultat 30.11.2012).

Crystal, David (2003). *A morte das linguas*. Vigo: Galaxia.

Fernández Rei, Francisco (2007). "Plurilingüismo y contacto de lenguas en la Romania europea", dins José Enrique Gargallo; Maria Reina Bastardas [ed.]. *Manual de lingüística románica*. Barcelona: Ariel, p. 477-516.

GARGALLO, José Enrique (1989). *Guía de lingüística románica*. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias.
– (1996). *Les llengües romàniques*. Barcelona: Empúries.
– (1999). "Unha encrucillada pirenaica: a variedade occitana do Val de Arán", dins: Francisco FERNÁNDEZ REI; Antón SANTAMARINA [ed.]. *Estudios de sociolingüística románica. Linguas e variedades minorizadas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, p. 319-340.
GONZÀLEZ PLANAS, Francesc (2002). "Era Val d'Aran: una comunidad lingüística aislada". *Ianua. Revista Philologica Romanica*, núm 3, p. 76-88.
GUMUCHIAN, Hervé; Bernard PECQUEUR [ed.] (2004). "La notion de ressource territoriale". *Montagnes Méditerranéennes* [Grenòble], núm. 20.
HÉRAN, François; Alexandra FILHON; Christine DEPREZ (2002). "La dynamique des langues en France au fil du XXe siècle". *Population & Sociétés* [París], núm. 376, p. 1-4.
INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (2009). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya.
JUNG, Armand; Jean-Jacques URVOAS (2012). *Langues et cultures régionales: en finir avec l'exception française*. París: Jean Jaurès Fondation.
JUNYENT, Carme (1992). *Vida i mort de les llengües*. Barcelona: Empúries.
LIEUTARD, Hervé [ed.] (s.d.). *L'occitan: une langue, une littérature, une histoire*. Montpelhièr: Université Paul-Valéry Montpellier 3/Université Ouverte des Humanités. *http://www.univ-montp3.fr/uoh/occitan/* (consultat 30.11.2012).
MISTRAL, Frédéric (1889). *Les îles d'or: texte et traduction*. París: A. Lemerre.
PEARCE, Douglas (1993). *Géographie du tourisme*. París: Nathan.
PERROT, Marie-Clémence (1997). "La politique linguistique pendant la Révolution Française". *Mots* [París], núm. 52, p. 158-167.
PHILLIPS, Dylan; Catrin THOMAS (2001). *The Effects of Tourism on the Welsh Language in North-West Wales*. Aberystwyth: Canolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru.
PILLER, Ingrid; Kimie TAKAHASHI; Yukinori WATANABE (2010). "The Dark Side of TESOL: The Hidden Costs of the Consumption of English". *Cross-Cultural Studies* [Seol], núm. 10, p. 183-201.
POSNER, Rebecca (1998). *Las lenguas romances*. Madrid: Cátedra.
PRENTICE, Richard; Jayne HUDSON (1993). "Assessing the linguistic dimension in the perception of tourism impacts by residents of a tourist destination: a case study of Porthmadog, Gwynedd". *Tourism Management* [Amsterdam], vol. 14, p. 298-306.
PRITCHARD, Annette; Nigel J. MORGAN (2001). "Culture, identity and tourism representation: marketing Cymru or Wales?". *Tourism Management* [Amsterdam], vol. 22, p. 167-179.
RAYSSAC, Sébastien (2007). *Tourisme et devenir des territoires ruraux. Jeux d'acteurs, discours et requalifications de la ruralité dans trois Pays du sud-ouest français*. Tolosa: Université de Toulouse. Tèsi de doctorat.
RAYSSAC, Sébastien; Philippe SOUR [ed.] (2013). *Le tourisme culturel occitan dans le Tarn*. Albi: Conseil Général du Tarn.
RÉGION AQUITAINE (2009). *Enquête sociolinguistique: «Présence, pratiques et représentations de la langue occitane en Aquitaine»*. Bordèu. Repòrt.
RÉGION MIDI-PYRÉNÉES (2010). *Résultats de l'étude sociolinguistique: «Présence, pratiques et perceptions de la langue occitane en Midi-Pyrénées»*. Tolosa. Repòrt.
SANTOS, Xosé Manuel (1999). "Reflexións en torno ó papel do turismo no desenvolvemento local", dins: Román RODRÍGUEZ; Alcides dos SANTOS; José MASCARENHAS [ed.]. *Desarrollo local y regional en Iberoamérica*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, p. 149-165.
SIBILLE, Jean (2000). *Les langues régionales*. París: Flammarion.

SOUR, Philippe (1998). *Les Régions Unies de France.* Tolosa: Institut d'Etudes Politiques de Toulouse. Memòri DEA Sciéncia Politica.
TODOROV, Tzvetan (1992). *Nous et les autres*. París: Le Seuil.
TURESPAÑA (2008). *Turismo idiomático*. Madrid: Instituto de Turismo de España.
UNESCO (2003). *Vitalité et disparition des langues*. París: UNESCO.
VALCÁRCEL, Carlos (2010). *Experiencias exitosas. Turismo lingüístico*. Santiago de Compostela. Repòrt. *http://85.214.56.107/benchmarking/gl/turismo-linguistico.php* (consultat 30.11.2012).
VALCÁRCEL, Carlos; Xosé Manuel SANTOS (1997). "Turismo rural, lingua e desenvolvemento local". *Semata* [Santiago de Compostela], vol. 9, p. 79-106.
VALLE, José del; Laura VILLA (2006). "Spanish in Brazil: Language Policy, Business, and Cultural Propaganda". *Language Policy* [Berlin], núm. 5, p. 369-392.
YARYMOWICH, Maia (2003). *Language Tourism in Canada. Theorizing Language Education as a Global Commodity*. Toronto: University of Toronto. Tèsi de doctorat.